

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ**

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА

**ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ПРОФЕСІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ АУДИТОРІВ, БУХГАЛТЕРІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ
ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН»**

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ XIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»**

м. Харків, 24 жовтня 2025 р.

**Дніпро
"Середняк Т.К"
2025**

УДК 316.05

Л 93

*Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету
залізничного транспорту (протокол № 10 від 20.10.2025 р.)*

Головні редактори:

Андрущенко В. П. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Панченко С. В. – доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, в. о. ректора Українського державного університету залізничного транспорту

Редакційна колегія:

Абашнік В. О. – д-р. філос. наук, професор

Вельш Вольфганг - габілітований доктор філософії, професор

Каграманян А. О. – канд. техн. наук, доцент

Панченко В. В. – д-р. техн. наук, доцент

Євсєєва О. О. – д-р. економ. наук, доцент

Толстов І. В. – канд. філос. наук, доцент

Людина, суспільство, комунікативні технології: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. 24 жовтня 2025 р. / відп. за випуск І. В. Толстов. – Дніпро: Середняк Т.К, 2025 – 238 с.

ISBN 978-617-8807-07-8

© Авторський колектив, 2025.

Паульскірхе, місця німецького руху за єдність і свободу, гарячої точки Європейської весни націй. Це вітання захисникам вільної України, чоловікам і жінкам, які, попри все, продовжують працювати, возять своїх дітей до школи, незважаючи на рої дронів, мешканцям Києва, які чекають у метро, машиністам, які забезпечують пунктуальність своїх поїздів з Івано-Франківська до Харкова.

Нам, європейцям, хоч як мало ймовірно це може звучати, залишається навчатися в Україні, тобто бути безстрашними та сміливими, можливо, також навчитися перемагати.

З німецької мови переклав Володимир Абашинік

ШНАЙДЕР УЛЬРІХ ЙОГАННЕС,
*габілітований доктор філософії, професор,
Ляйпцігський університет,
м. Ляйпціг, ФРН*

ОЦИФРОВАНІ ЕНЦИКЛОПЕДІЇ XVIII СТОЛІТТЯ

Енциклопедії мають магичну силу привабливості. У будинках, де є небагато книг, загальноосвітні лексикони зазвичай займають чільне місце у вітальні, і кожен член сім'ї звертається до полиці, щоб знайти відповіді на питання, які десь виникли. До недавнього часу навіть у приватних бібліотеках учених довідники та лексикони, енциклопедії та оглядові праці були центральним місцем для консультацій з усіх можливих, більш-менш наукових питань. Часто розміщені поблизу письмового столу, енциклопедичні видання виконують важливу посередницьку функцію між читанням і письмом, їх ущільнене знання направляє читання і орієнтує авторів.

Завдяки цифровізації та розміщенню в Інтернеті довідкові видання зараз стають ближчими до читачів і авторів. Орієнтацію під час написання текстів, крім друкованих видань, вже давно дають також онлайн-сервіси, такі як Вікіпедія, тоді як читання водночас регулюють фахові портали та відповідні гіпертексти, які все менше спонукають вставати з робочого крісла. Культура наукової роботи може залишатися незмінною, але її засоби інформації змінюються кардинально, коли вони стають цифровими.

Для XVIII століття і його дослідження оцифрування друкованої літератури означає полегшення роботи і одночасно розширення горизонтів. Окрім деяких енциклопедій, тут слід згадати журнали XVIII століття, які були відскановані в університетській бібліотеці Білефельда і які можна переглядати на екрані [1]. Для біографічних досліджень – часто дуже трудомісткого заняття! – існує електронна версія Німецького біографічного архіву та інших відповідних архівів видавництва Saur, які об'єднані в «World Biographical Information System» [2].

Важливим розширенням горизонтів є також численні оцифровані зображення та ілюстрації, часто взяті з літератури, які доступні через різні проектні бази даних і часто мають найкращу якість, що раніше доводилося довго шукати і збирати. Зрештою, саме завдяки величезним базам даних «Gallica» [3] і «Early English Books Online» [4] значна частина європейської літератури XVIII століття доступна для користувачів (іноді за ліцензією) на екрані в переважно хорошій якості. Повна оцифровка всіх німецьких друкованих видань XVIII століття знаходиться в стадії підготовки [5].

Енциклопедії є літературним жанром, який може особливо виграти від цифровізації, як це стає зрозумілим із викладу таких авторів, як Ніко Дорн, Аннетте Майер і Ганс-Ульріх Зайферт. З технічної точки зору слід розрізняти оцифрування сторінок книги у вигляді зображень, які можна переглядати за допомогою лемат, та оцифрування у вигляді повного тексту, тобто перетворення в текстовий файл, який можна повністю проглядати. Різні рівні доступності в електронному вигляді дають різні результати, як це можна проілюструвати на прикладі найбільшої енциклопедії XVIII століття, повного «Універсального лексикону» Цедлера.

Перший етап полягав у перетворенні мікрофільмів на електронні файли зображень, які можна відкрити за допомогою лематичних заголовків статей, що починаються на них. Уже цей крок електронної обробки, який «Баварська державна бібліотека» здійснила в 1990-х роках, має для користувачів істотну перевагу, оскільки тепер існує зміст [6]. Звичайно, понад 284000 статей і приблизно 276000 посилань не можна реально подати як огляд, але це все одно робить непотрібним копітке гортання 68 томів. Проект, реалізований у 2007 році «Бібліотекою імені герцога Августа у Вольфенбюттелі» у співпраці з «Баварською державною бібліотекою», дає змогу на основі змісту додатково здійснювати тематичний пошук, оскільки були сформовані категорії, у яких статті, що належать до одного розділу, утворюють, так би мовити, витяги з лексикону всього твору.

Для досліджень ситуація знову покращилася завдяки групуванню гіперпосилань. Тільки завдяки цій роботі з індексації стало можливим ставити більш конкретні питання в певних галузях досліджень, оскільки тепер можна хоча б приблизно визначити обсяг відповідних списків статей. Третім кроком розроблення «Універсального лексикону» Цедлера було б повне введення тексту всіх статей, значна частина яких є дуже об'ємними. Тоді текст був би доступний у повному обсязі; усі імена та поняття, згадані в самих статтях, значно збагатили б наші знання про знання, зібрані в XVIII столітті, і дали б змогу виявити нові зв'язки.

Повне оцифрування тексту великої енциклопедії вже було здійснено у випадку «Економічного словника Крюніца» [7]. 242 томи, що вийшли друком у період між 1773 та 1858 роками, були перетворені на текст «Центром оцифрування університетської бібліотеки Тріра», який можна переглядати в Інтернеті. Перевага тексту, за яким можна повністю шукати, ще більше завдяки тематичному індексуванню за допомогою десяткової класифікації Дьюї, що також включає понад 3000 ілюстрацій. Поступова робота з індексації цієї величезної енциклопедії, яка являє собою кілька рівнів знань XVIII і XIX століть, дає предметний покажчик, який дає змогу здійснювати структурований пошук в ієрархічному порядку і одночасно веде гіперпосиланнями від ключових слів будь-якої статті до наступної.

«Проект Крюніца» є максимумом того, що можна вимагати від обробки такого об'ємного тексту; можливо, пізніше буде обробка обсягу тексту за допомогою так званих програм текстового майнінгу, у яких аналізують розподіл частотності. За допомогою таких програм тексти можна оцінювати і поза традиційними питаннями гуманітарних наук.

Неважко уявити, що робота з оцифрування, що стосується лише XVIII століття і лише в галузі енциклопедії, ще далеко не завершена. Тепер, коли «Encyclopaedia Britannica» доступна в Інтернеті у вигляді тексту [8], подібно до французької «Encyclopédie» Дідро та д'Аламбера [9], створені передумови для порівняльної роботи. У режимі повного тексту можна було б проводити дослідження, що стосуються самої природи енциклопедичних знань, які, звичайно, не є фіксованими, незмінними знаннями. XVIII століття стало б більш зрозумілим у своїй інтелектуальній динаміці, а шляхи пізнання – більш видимими. Адже енциклопедичні знання переходять від видання до видання і при цьому трансформуються, вони також переходять від словника до словника, і при цьому їх перекладають. Цей переклад стосується мов, наприклад, із перекладом з латини або французької мови на

німецьку, або ж природи тексту, стаття з фахового словника дає знання для загальноосвітнього словника.

Відстежувати структуру знань: ця галузь досліджень відкривається з цифровізацією енциклопедичної літератури. Наше знання про енциклопедії в будь-якому випадку зможе посилитися за змістом завдяки цифровій революції, оскільки тепер редакційні процеси стають прозорими, а величезні обсяги текстів у їхньому електронному складі часто сортують за інтересами з прагматичної точки зору досліджень.

Список використаних джерел та посилання

1. <http://www.ub.uni-bielefeld/diglib/aufklaerung>.
2. <http://www.saur-wbi.de>.
3. <http://gallica.bnf.fr>.
4. <http://eebo.chadwyck.com>.
5. http://de.wikipedia.org/wiki/VD_18.
6. <http://www.zedler-lexikon.de>.
7. <http://www.kruenitz1.uni-trier.de>.
8. <http://www.britannica.com> .
9. <http://portail.atilf.fr/encyclopedie>.

З німецької мови переклав Володимир Абаши́нік

Наукове видання

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО,
КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ XIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»

м. Харків, 24 жовтня 2025 р.

Відповідальність за редагування та достовірність інформації несуть автори робіт.

Відповідальний за випуск Толстов І. В.

Видавець «ФОП Середняк Т.К.», 49000, Дніпро, 18, а/с 1212
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4379 від 02.08.2012.

Ідентифікатор видавця в системі ISBN 8807
49000, Дніпро, 18, а/с 1212
тел. (096)-308-00-38, (056)-798-04-00
E-mail: 7980400@gmail.com